

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
Кафедра міжнародних відносин

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

(Майя НІКОЛАЄВА)

“ 1 ” вересня 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Ядерний чинник у глобальній політиці

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти Другий (магістерський)

Галузь знань: 29 – Міжнародні відносини

Спеціальність: 291 – Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії
(код і назва спеціальності)

Освітньо-професійна програма: Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії
(назва ОПП/ОНП)

Робоча програма складена на основі навчальної програми з дисципліни «Ядерний чинник у глобальній політиці». – Одеса: ОНУ, 2022. – 13 с.

Розробники: Сіновець Поліна Андріївна, к. політ. н., доц. кафедри міжнародних відносин
(вказати прізвища, наукові ступені, вчені звання та посади розробників).

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри міжнародних відносин
Протокол № 1 від. "29" Серпня 2022 р.
Завідувач кафедри Ольга БРУСИЛОВСЬКА (Ольга БРУСИЛОВСЬКА)

Погоджено із варантом ОПП Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії
Ольга БРУСИЛОВСЬКА (Ольга БРУСИЛОВСЬКА)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) факультету міжнародних відносин,
політології та соціології
Протокол № 1 від. "30" 08 2022 р.
Голова НМК Олег ХОРОШИЛОВ (Олег ХОРОШИЛОВ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин
Протокол №   від. "   "   20   р.
Завідувач кафедри Ольга БРУСИЛОВСЬКА (Ольга БРУСИЛОВСЬКА)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин
Протокол №   від. "   "   20   р.
Завідувач кафедри Ольга БРУСИЛОВСЬКА (Ольга БРУСИЛОВСЬКА)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		Очна форма навчання	Заочна форма навчання
Загальна кількість: кредитів – 3 годин – 90 змістових модулів – 3	Галузь знань <u>29 Міжнародні відносини</u> Спеціальність <u>291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії</u> Рівень вищої освіти: <i>Другий (магістерський)</i>	<i>Дисципліна вільного вибору</i>	
		Рік підготовки:	
		2-й	-й
		Семестр	
		3-й	-й
		Лекції	
		18 год.	год.
		Практичні, семінарські	
		12 год.	год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		60 год.	год.
		Форма підсумкового контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу – розгляд основних тенденцій розвитку режиму нерозповсюдження ядерної зброї, який є невід’ємною частиною глобальної міжнародної безпеки. Тобто першочерговим завданням є аналіз системи міжнародних відносин, створеної завдяки Договору щодо Нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ), що склалася у 1970-ті роки і є актуальною навіть сьогодні. Україна, як держава, що позбавилась третього за розмірами в світі ядерного потенціалу, є одним з найактивніших членів режиму, отже, його зміцнення є одним із завдань української дипломатії. **Завданнями** курсу є розробка вміння студентів аналізувати фактори, які впливають на процеси розповсюдження ядерної зброї, робити прогнозування перспективних сценаріїв розвитку режиму ДНЯЗ, виходячи з тенденцій та закономірностей, що притаманні сучасній структурі міжнародних відносин.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних

компетентностей:

- вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми (ЗК3);
- здатність виявляти та аналізувати природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, типи та види міжнародних акторів, сучасні тенденції розвитку світової політики (СК1);
- здатність здійснювати прикладні аналітичні дослідження проблем міжнародних відносин та світової політики, суспільних комунікацій, регіональних студій, професійно готувати аналітичні матеріали та довідки (СК7);
- здатність виявляти та аналізувати особливості розвитку країн та регіонів, сучасних глобальних, регіональних та локальних процесів, та місця в них України (СК9);
- здатність до самонавчання, підтримки належного рівня знань, готовність до опанування знань нового рівня, підвищення своєї фаховості та рівня кваліфікації (СК10).

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

- знати та розуміти природу, джерел та напрямів еволюції міжнародних відносин, міжнародної політики, зовнішньої політики держав, стану теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики (РН1);
- критично осмислювати та аналізувати глобальні процеси та їх вплив на міжнародні відносини (РН2);
- аналізувати та оцінювати проблеми міжнародної та національної безпеки, міжнародні та інтернаціоналізовані конфлікти, підходи, способи та механізми забезпечення безпеки у міжнародному просторі та у зовнішній політиці держав (РН4);
- визначати, оцінювати та прогнозувати політичні, дипломатичні, безпекові, суспільні й інші ризики у сфері міжнародних відносин та глобального розвитку (РН6);
- готувати аналітичні довідки, звіти та інші документи про стан міжнародних відносин, зовнішньої політики, суспільних комунікацій та регіональних студій (РН9).

3. Зміст навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Ядерна зброя та революція у воєнній справі

Тема 1. Ядерна зброя: історичні етапи розвитку

Від видобутку радію Кюрі – до відкриття ядерної ланцюгової реакції. Манхетенський проект та випробування ядерної зброї у 1945 році. Хіросіма і Нагасакі – бомбардування та їх історичне значення. Ядерна зброя в політиці США та РФ у роки «холодної війни». «Кубинська криза» як елемент адаптації ядерного стримування. Феномен ядерного паритету та стратегічна стабільність.

Тема 2. Ядерне стримування як теорія та головний принцип в політиці держав

Феномен стримування як такий. Категорії переконливості ядерного стримування: теоретичні, практичні і історичні приклади. Концепція «неприйнятної шкоди» та її еволюція з часів «холодної війни». Теорія контролю над озброєннями.

Тема 3. Ядерні програми держав

Ядерні програми США, РФ, Франції, Великої Британії і Китаю після закінчення «холодної війни». Сучасний стан розвитку ядерних програм із урахуванням сучасних кризових явищ у галузі міжнародної безпеки. Ядерні випробування Індії та Пакистану у 1998 році. КНДР як виклик ДНЯЗ. Іранська ядерна програма як виклик міжнародній безпеці.

Модернізація та скорочення ядерних озброєнь. Новітні технології та їх вплив на політику ядерних держав.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Ядерна зброя у провідних теоріях міжнародних відносин

Тема 4. Концепція ядерного роззброєння та контролю над озброєннями

Ядерне стримування як основа теорії стратегічної стабільності. Ідея контролю над озброєннями – еволюція в роки «холодної війни» - від договору SALT до Нового СНВ. Головні критерії концепції контролю над озброєннями. Договір о ПРО в контексті системи стратегічної стабільності. Діалектика наступальних та оборонних озброєнь. Колапс Договору РСМД та наслідки для міжнародної безпеки.

Тема 5. Питання ядерного роззброєння у ядерній політиці РФ та США

Переговори та підписання Договору РСМД як перший договір щодо ліквідації цілого класу ракет. Тактична ядерна зброя та підписання Президентських ядерних ініціатив Дж. Бушем-старшим та Єльциним. Ядерне роззброєння України, Білорусі та Казахстану. Безстрокове подовження ДНЯЗ на конференції 1995 року. «Ініціатива чотирьох» та заклик адміністрації Президента Обама щодо глобального ядерного нуля. Перспективи подальших скорочень ядерної зброї.

Тема 6. Ядерна зброя в концепціях неореалізму, конструктивізму та ліберального інституціоналізму

Неореалізм та ядерна зброя: Міршеймер та Уолтц про необхідність ядерної зброї для міжнародної безпеки. Ліберальний інституціоналізм та можливості створення «без'ядерного середовища» завдяки ДНЯЗ. Конструктивізм та імідж держави: приклади ПАР, України та Індії. Ж. Хайманс та концепція національних ідентичностей.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III. Режими нерозповсюдження та скорочення ЯЗ, а також ядерного роззброєння

Тема 7. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї як основа міжнародної безпеки

Створення та підписання ДНЯЗ у 1968 році. Офіційні та неофіційні ядерні держави. Система гарантій: позитивні та негативні. Система гарантій МАГАТЕ, як важливий елемент ДНЯЗ. Організації експортного контролю: Комітет Цангера, Група ядерних постачальників (ГЯП) та режим контролю за ракетними технологіями. Місце та роль України.

Тема 8. Договори про скорочення ядерних озброєнь

Ядерні випробування СРСР та США у 1950 – 60-ті роки: процес та наслідки. Випадок з «LuckyDragon», випробування радянської ядерної бомби. Загальні наслідки для довкілля.

Підписання Договору про всеосяжну заборону ядерних випробувань(ДВЯВ), 1996 р. Створення Організації ДВЯВ. Передумови та історія створення ЗВЯЗ. Договори Тлателоко, Раротонга, Банкогський, Пеліндаба. Семіпалатинський Договір та створення ЗВЯЗ у Центральній Азії. Проблеми створення ЗВЯЗ у критично важливих регіонах: Східна Азія, Близький Схід.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		Л	П	лаб	інд	Ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Ядерна зброя: історичне та політичне значення												
Тема 1. Ядерна зброя: історія та бойове застосування	10	2	-	-	-	8						
Тема 2. Ядерне стримування у теорії та політиці	8	2	2	-	-	4						
Тема 3. Теорія контролю над озброєннями	12	2	2	-	-	8						
Разом за змістовим модулем 1	30	6	4	-	-	20						
Змістовий модуль 2. Ядерні програми держав												
Тема 4. Ядерні програми Росії та США	12	2	2	-	-	6						
Тема 5. Ядерні програми Великобританії, Франції і Китаю	14	2	2	-	-	8						
Тема 6. Ядерні програми неофіційних та порогових ядерних держав	10	2	-	-	-	6						
Разом за змістовим модулем 2	30	6	4	-	-	20						
Змістовий модуль 3. Головні виклики сучасній міжнародній безпеці												
Тема 7. ДНЯЗ, ДВЯЗ та Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань	16	4	2	-	-	10						
Тема 8. Ядерне роззброєння України	14	2	2	-	-	10						
Разом за змістовим модулем 3	30	6	4	-	-	20						
Усього годин	90	18	12	-	-	60						

5. Теми семінарських занять

Семінарські заняття не передбачені.

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Ядерне стримування у теорії та політиці <i>Питання для обговорення:</i> 1. Базові поняття та ознаки ЯС. 2. ЯС в історії Холодної війни. 3. ЯС в політиці РФ протягом війни проти України	2
2	Теорія контролю над озброєннями <i>Питання для обговорення:</i> 1. Ознаки теорії КО ті відміна від концепту роззброєння 2. Феномен стратегічної стабільності: американська та радянська/російська інтерпретації. 3. КО в радянсько-американських відносинах. 4. КО після закінчення «холодної війни» та його перспективи на сучасному етапі.	2
3	Ядерні програми Росії та США <i>Питання для обговорення:</i> 1. Питання ядерного порогу в обох стратегіях. 2. ЯС США – від Буша молодшого до Байдена 3. ЯС РФ- від Воєнної доктрини 2000 до війни в Україні 4. Головні договори РФ та США ті їх перспективи (Новий СНО та обговорення його наступника.	2
4	Ядерні програми Великобританії, Франції і Китаю <i>Питання для обговорення:</i> 1. ЯП Великої Британії: історія та сучасність 2. ЯП Франції: історія та сучасність 3. ЯА Китаю: історія та сучасність	2
5	ДНЯЗ, ДВЯЗ та Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань <i>Питання для обговорення:</i> 1. ДНЯЗ і три його основи. Головні статті Договору. 2. ДЗЯВ і його головні статті. 3. Протиріччя між ДНЯЗ та ДВЗЯВ 4. Перспективи обох договорів після початку вторгнення РФ і Україну	2
6	Ядерне роззброєння України <i>Питання для обговорення:</i> 1. Договірні-перавова база відносин у сфері ЯЗ після розпаду СРСР 2. Головні документи України щодо роззброєння . 3. Питання тактичної ЯЗ. 4. Питання стратегічної ЯЗ 5. Будапештський меморандум та його порушення РФ.	2
	Разом	12

7. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття не передбачені.

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1	Ядерна зброя: історія та бойове застосування	8
2	Ядерне стримування у теорії та політиці	4
3	Теорія контролю над озброєннями	8
4	Ядерні програми Росії та США	6
5	Ядерна програма Великобританії. Ядерна програма Франції. Ядерна програма Китаю.	8
6	Ядерні програми Індії та Пакистану. Ядерна програма Ізраїлю. Ядерна програма КНДР.	6
7	ДНЯЗ, ДВЯЗ та Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань	10
8	Ядерне роззброєння України. Зони, вільні від ядерної зброї. Перспективи ядерного роззброєння після початку війни РФ проти України.	10
РАЗОМ		60
<p><i>Одна із тем есе вищевказаного переліку обирається студентом на початку семестру та надсилається викладачу за місяць до закінчення курсу.</i></p> <p><i>Обсяг реферату: 15 сторінок.</i></p> <p><i>Характеристика змісту: за змістом навчальної дисципліни.</i></p> <p><i>Вимоги до виконання та оцінювання: основна мета роботи – глибоке вивчення важливих теоретичних або прикладних питань дисципліни за допомогою підготовки реферату (дослідження). Вельми важливим є формування таких умінь і навичок студента: самостійно формулювати проблему, визначати мету, основні завдання, об'єкт і предмет дослідження; здійснювати пошук і відбір різноманітної інформації; обробляти та аналізувати інформацію; логічно і послідовно викладати результати аналізу, робити аргументовані висновки; правильно формувати науково-довідковий матеріал; публічно захищати виконану роботу. Робота має бути написана студентом на рівні, відповідному сучасному стану розвитку комплексу наук, які вивчають міжнародні відносини. Тему роботи треба розкрити в контексті сучасних наукових концепцій, обґрунтовано і доречно використовувати основні наукові терміни. Вельми важливо висвітлювати об'єктивні з наукового погляду положення, застосовувати для унаочнення і підтвердження теоретичних положень реальні приклади, достовірну статистичну інформацію. Думки вітчизняних і зарубіжних авторів, їхні загальнотеоретичні і методологічні підходи необхідно проаналізувати та систематизувати. Мінімальний обсяг використаних джерел – 15, при цьому матеріали, вилучені з Інтернету, можуть складати не більше третини номерів у списку джерел; більшість джерел повинні складати оприлюднені документи, статті та монографії. Для оформлення виносок у тексті прикінцевого «Списку посилань» використовується стиль APA.</i></p>		

9. Методи навчання

Словесні: лекції (проблемні, лекції-візуалізації, лекції з аналізом конкретних ситуацій та ін.), розповідь, пояснення, бесіда, дискусія, диспут, обговорення проблемних ситуацій.

Наочні: у тому числі мультимедійні презентації, демонстрація, метод безпосереднього спостереження, презентація результатів власних досліджень.

Практичні: рольові ігри; виконання індивідуальних завдань (підготовка та публічний захист рефератів).

10. Форми контролю та методи оцінювання

Методи поточного\періодичного контролю: усне опитування, оцінювання виконання індивідуальних завдань (рефератів), захист результатів індивідуальних завдань (рефератів).

Підсумковий контроль. Іспит (в усній формі).

ЗАГАЛЬНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
Відмінно	Здобувач освіти володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; робить самостійні висновки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань. Здобувач здатен виділяти суттєві ознаки вивченого, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями	може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує творчі завдання та ініціює нові шляхи їх виконання; вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу; проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі
Добре	достатньо володіє матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу; при представленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій; аналізує навчальну інформацію, але допускає	правильно вирішив більшість завдань; має стійкі навички виконання завдання

Задовільно	окремі неточності та незначні помилки	володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків	може використовувати знання в стандартних ситуаціях, має елементарні, нестійкі навички виконання завдання. Правильно вирішив половину розрахункових/тестових завдань. Здобувач має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків
Незадовільно з можливістю повторного складання	володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно (без аргументації та обґрунтування); безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; не вміє робити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки; під час відповіді допускаються суттєві помилки	недостатньо розкриває сутність практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив окремі розрахункові/тестові завдання за допомогою викладача, відсутні сформовані уміння та навички	
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не володіє навчальним матеріалом	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача	

11. Питання для поточного та періодичного контролю

1. Манхетенський проект – дати, сутність, наслідки і їх вплив на міжнародну безпеку.
2. Ядерне стримування – визначення, методи аналізу феномену.
3. Ядерне стримування в історії «холодної війни». Роль бомбардувань Хіросіми та Нагасакі.
4. Стратегічна стабільність – основні критерії і параметри.
5. Категорія “неприйнятної шкоди” і її роль у концепції стримування.
6. Доктрина “взаємного гарантованого знищення” у відносинах наддержав протягом “холодної війни”.
7. «Парадокс стабільності - нестабільності» та його приклади в історії.
8. Концепція контролю над озброєннями. Головні договори.
9. Контроль на озброєннями протягом «холодної війни»
10. Ядерне стримування у відносинах СРСР та США в період “холодної війни”.
11. Ядерна стратегія Франції.
12. Ядерна стратегія Великобританії.
13. Ядерна стратегія КНР.
14. Ядерна стратегія Російської Федерації еволюція у 2000 - 2022.

15. Ядерна стратегія США 2002 - 2018.
16. “Доктрина Буша” і її вплив на міжнародні відносини.
17. Ядерна політика Д. Трампа.
18. Нові технології та їх вплив на стратегічну стабільність.
19. Проблема СНО в російсько-американських відносинах. Новий СНО.
20. Проблема ПРО в російсько-американських відносинах.
21. Режим нерозповсюдження ядерної зброї (1968): основні документи та організації.
22. Договір про заборону ядерної зброї (2017): основні характеристики та позиції держав
23. Міжнародний режим експортного контролю.
24. Зони, вільні від ядерної зброї (ЗВЯЗ) та їх роль в режимі нерозповсюдження ЯЗ.
25. Ядерна програма Ізраїлю та її вплив на міжнародні відносини Близькосхідного регіону.
26. Ядерна програма Індії та «нові відносини» з США.
27. Ядерна програма Пакистану та її роль у підриві головних засад режиму нерозповсюдження ЯЗ.
28. Ядерна програма Ірану – міжнародна криза навколо «іранського досьє».
29. Ядерна програма КНДР.
30. Наукові підходи про роль ядерної зброї в світі.
31. Ядерне роззброєння України – процес і проблеми.
32. Вплив війни РФ проти України на міжнародний ядерний лад.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний/періодичний контроль								Сума балів	
Змістовий модуль 1 (поточний контроль на лекціях та практичних)			Змістовий модуль 2 (поточний контроль на лекціях та практичних)			Змістовий модуль 3 (поточний контроль на лекціях та практичних)		Індивідуальне самостійне завдання	
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	40	
7	7	7	8	8	7	8	8		100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C	задовільно	
70-74	D		
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання

0-34	Ф	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни
------	---	--	---

13. Навчально-методичне забезпечення

1. Сіновець П. А. Силабускурсу «Ядерний чинник у глобальній політиці». Одеса: ОНУ, 2022. 5 с.

14. Рекомендована література

Базова

1. Sinovets P. The Nuclear Weapons Factor on Interstate Politics in the Russia-Ukraine War. *PONARS Eurasia*. September 19, 2022. URL: <https://www.ponarseurasia.org/author/polina-sinovets/>
2. Ukraine's Nuclear History: A Non-Proliferation Prospective / Ed. P. Sinovets. Springer Nature Switzerland AG, 2022.
3. Sinovets P., Hesse V. Russian Foreign and Security Policy: The Evolution of the Escalation Strategy. *Arms Control and Europe. New Challenges and Prospects for Strategic Stability*/Ed. P. Sinovets, W. Alberque. Springer Nature Switzerland AG, 2022. P. 21-28.
4. Сіновець П. А. Двудликий Янус, или Теория ядерного сдерживания в XXI веке. Одесса: Феникс, 2008.
5. DeGroot G. J. *The Bomb: A Life*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2004.
6. Tertrais B. Principles of Nuclear Deterrence and Strategy. NDC Research Paper, 2021. N 19.

Додаткова

1. Sinovets P., Maksymenko I., Skrypnyk M. The Russian roulette: the Kremlin's escalation strategy in the Baltic Sea to the Black Sea. *Lithuanian Annual Strategic Review*, 15 June, 2022. URL: <https://journals.lka.lt/journal/lasr/article/1919/info>;
2. Acton J. M. *Deterrence during Disarmament: Deep Nuclear Reductions and International Security*. London: Routledge, 2011.
3. Sinovets P. Between the Rock and the Hard Place: Will the Black Sea avoid the Escalation Ladder? *Security dilemma in the Black Sea region in the light of the Russian-Ukrainian conflict* / Eds. O. Polegki and T. Stepniowski. Lublin: IES Policy Papers, Institute of Central Europe, 2021. P. 57-72. URL: <https://ies.lublin.pl/ies-policy-papers/security>
4. Davis P., Gilmore J., Frelinger D., Geist E., Gilmore C., Oberholtzer J., Tarraf D. Exploring the Role Nuclear Weapons Could Play in Detering Russian Threats to the Baltic States. 2019, October 24. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2781.html
5. Fitzpatrick M. How Europeans view tactical nuclear weapons on their continent. *Bulletin of the Atomic Scientists*. 2011. N 67(2). P. 57-65. doi:10.1177/0096340211399405
6. Hodges B., Bugajski J., Wojcik R., Schmiedl C. One Flank, One Threat, One Presence. 2020, May 26. URL: <https://cepa.org/one-flank-one-threat-one-presence/>
7. Kühn U. Preventing Escalation in the Baltics: A NATO Playbook. 2018, March 28. URL: <https://carnegieendowment.org/2018/03/28/preventing-escalation-in-baltics-nato-playbook-pub-75878>
8. Nuclear Posture Review Final Report - U.S. Department of Defense. 2018, February. <https://media.defense.gov/2018/Feb/02/2001872886/-1/-1/1/2018-NUCLEAR-POSTURE-REVIEW-FINAL-REPORT.PDF>
9. Tertrais B. French Nuclear Deterrence: Policy, Forces, and Future: A Handbook. *Recherches & Documents*. 2020. N 4. URL: <https://www.frstrategie.org/sites/default/files/documents/publications/recherches-et-documents/2020/202004.pdf>

15. Електронні ресурси

1. CarnegieEndowmentforInternationalpeace. URL: http://carnegieendowment.org/#/slide_374_china-s-military-and-us-japan-alliance-in-2030
2. InstitutFrançaisdesRelationsInternationales. URL: <http://www.ifri.org/?a=b&lang=uk>.
3. JamesMartinCenterforNonproliferationStudies (CNS). URL:<http://cns.miis.edu/>.